

ÇALIŞAN VE OKUYAN ÇOCUKLARIN "ÇOCUKLAR İÇİN DEPRESYON ÖLÇEĞİ" İLE DEĞERLENDİRİLMESİ

Ayla Aysev* • Betül Ulukol** • Gülsen Ceyhun***

ÖZET

Çocukluk döneminde depresyonun görülme sıklığını etkileyen özellikler içinde düşük sosyoekonomik düzey ve yaşam koşulları önemli bir yer tutmaktadır. Bu araştırmanın amacı sokakta çalışan çocuklar ile eğitimi devam etmekte olan çocukları depresif belirtiler açısından karşılaştırmaktır. Araştırmaya alınan çocukların depresyonları Çocuklar için Depresyon Ölçeği kullanılarak değerlendirilmiştir. Sokakta çalışan çocukların depresyon puanı ortalaması, okula devam eden çocukların ortalamasından anlamlı olarak daha yüksek bulunmuştur. Ayrıca depresif belirtilerin sokakta çalışan çocuklarda daha fazla olduğu saptanmıştır.

Anahtar kelimeler: Depresyon, Çocukluk çağı

SUMMARY

Evaluation of school and street-seller children by "childhood depression inventory"

Low-socioeconomic status and living conditions are important contributing factors in depression prevalence during childhood. The aim of this study is to compare the depressive signs of "street-seller" children with school children. Childhood Depression Inventory is used to evaluate the depression of children included in the study. The mean depression score of "street-seller" children is found to be higher than school children which is statistically significant. It is also noted that the depressive signs are more prominent in "street-seller" children.

Key words: Depression, Childhood

Günümüzde çocuklarda depresyonun varolduğu (1-5), erişkindekine benzer belirtilerle ortaya çıktığı, erişkin depresyon ölçütlerinin, yaşa göre bazı özellikler gözönüne alınarak, çocuklar için geçerli olduğu kabul edilmektedir (6). Çocuklarda depresyonun tanınmasını güçleştirebilen sorunlardan biri, bu yaş grubunda depresif bozukluklar ile fobi ve uyum sorunları gibi durumlar arasında örtüşen özelliklerin bulunmasıdır. DSM (Diagnostic and Statistical Manual for Mental Disorders-Ruhsal Bozuklukların Tanısal ve Sayımsal Değerlendirmesi Elkitabı)-IV'e göre çocuklarda ve ergenlerde depresyon tanısı erişkinlerde geçerli olan tanı ölçütleriyle konmaktadır.

Son yıllarda yapılan çalışmalar, depresyon sıklığının çocuklarda %10-13, ergenlerde %21-27 arasında olduğunu göstermektedir (3,7). Ülkemizde Çocuklar için Depresyon Ölçeği (ÇDÖ) kullanılarak yapılan bir

araştırmada 9-13 yaş grubu çocukların %30'unda orta derecede depresif belirtiler gözlenmiştir (8). Çocuklarda depresyon görülme sıklığı yaş, cinsiyet, ırk ve sosyoekonomik düzeyden etkilenmektedir. Ayrıca okul başarısızlığının da risk faktörü olduğu bildirilmektedir. Bu çalışmada sokakta çalışan çocuklarla farklı sosyoekonomik çevrelerdeki ilkokullarda okuyan çocuklar arasında depresif belirtiler açısından farklılık olup olmadığı Çocuklar için Depresyon Ölçeği kullanılarak araştırılmıştır.

Çocukluk depresyonunda kullanılan kendini değerlendirme ölçekleri arasında en sık kullanılan ve psikometrik özellikleri en fazla araştırılmış olan Çocuklar için Depresyon Ölçeğidir. Kovacs tarafından, 1. Çocukluk depresyonu vardır, 2. Gözlenebilir ve ölçülebilir, 3. Özellikleri erişkinlerdekine benzer, görüşlerinden yola çıkılarak hazırlanmıştır. Beck Depresyon Öl-

* Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesi, Çocuk Psikiyatrisi Bilim Dalı (Doç. Dr.)

** Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesi Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Anabilim Dalı (Uz. Dr.)

*** Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesi, Aile Hekimliği Anabilim Dalı (Uz. Dr.)

çeği esas alınmakla birlikte, çocukluk depresyonuna özgü okul durumu, arkadaş ilişkisi gibi alanlarla ilgili sorular da eklenmiştir (9-10).

GEREÇ VE YÖNTEM

Bu araştırma kesitsel tipte bir araştırmadır. Sokakta çalışan ve farklı sosyoekonomik çevrelerde okuyan toplam 350 çocuk araştırmaya alınmıştır. Okuyan çocuklar grubunu oluşturan 200 öğrencinin 100'ü düşük sosyoekonomik bir çevrede bulunan Metehan İlköğretim okulunda, 100'ü ise yüksek sosyoekonomik bir çevrede bulunan Maltepe ilk okulunda öğrenim görmektedir. İkinci grubu oluşturan, sokakta çalışan 150 çocuk Ankara Belediyesi ve Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO) işbirliğinde çalışmakta olan Ankara Sokaklarında Çalışan Çocuklar derneğine kayıtlı çocuklar arasından seçkisiz yolla seçilmiştir. Bu çocuklar belirli bir iş yerine bağlı olmayan, Ankara sokaklarında işportacılık yapan çocuklardır.

Araç-Gereç:

Çocukların depresyon düzeyleri ÇDÖ ile değerlendirilmiştir. Çocuklar için Depresyon Ölçeği, 6-17 yaş çocuklarına uygulanabilen, bir kendini değerlendirme ölçeğidir. Ölçek çocuğa okunarak ya da çocuk tarafından okunarak doldurulur. 27 maddelik ölçekte her madde için üç değişik seçenek bulunmaktadır. Çocuktan son iki hafta için kendisine en uygun cümleyi seçmesi istenir. Örneğin; 1. Kendimi arada sırada üzgün hissederim. 2. Kendimi sık sık üzgün hissederim. 3. Kendimi her zaman üzgün hissederim. Her madde belirtinin şiddetine göre 0, 1 ya da 2 puan alır. Maksimum puan 54'tür. Alınan puan ne kadar yüksekse, depresyon o kadar ağır demektir. Kesim puanı 19 olarak önerilir (9, 10). Ülkemizde geçerlik ve güvenilirlik çalışması Öy (8) tarafından yapılmış ve patoloji kesim noktası 19 puan olarak saptanmıştır.

İşlem yolu:

Bu araştırmada çocuklar ölçeği, öğretmenleri veya bir araştırmacının gözetiminde, kendileri okuyarak doldurmuşlardır. Okuma güçlüğü olan çocukların ölçekleri bir araştırmacı tarafından kendilerine okunmuş ve verdikleri yanıtlar işaretlenerek doldurulmuştur. ÇDÖ puanı 19 veya üzerinde olanlar patolojik olarak kabul edilmiştir.

İstatistiksel Değerlendirme:

İstatistiksel değerlendirme SPSS bilgisayar istatistik paket programı ile yapılmıştır. Ortalama ÇDÖ puanla-

rı arasındaki ilişki Bağımsız Örneklerde t testi, kesim puanının altında ve üstünde kalanların yüzdeleri arasındaki fark ki-kare testi ile değerlendirilmiştir.

BULGULAR

Araştırma için seçilen çocukların tümüne Çocuklar için Depresyon Ölçeği ve ölçeğin nasıl doldurulacağı açıklanmıştır. Çalışan çocuklar grubundan 144 çocuk (%96), okuyan çocuklar grubunda Metehan ilköğretim okulunda okuyan 94 öğrenci (%94) ve Maltepe ilkokulunda okuyan 93 öğrenci (% 93) depresyon ölçeğini uygulamayı kabul etmiştir. Araştırmaya katılmayı reddeden çocukların yüzdeleri açısından gruplar arasında fark saptanmamıştır (p:0.5200). İstatistiksel değerlendirme araştırmaya katılmayı kabul eden ve ÇDÖ dolduran 331 çocuk üzerinden yapılmıştır.

Araştırmaya katılan çocukların yaşları her iki grupta da 7-17 yaş arasında değişmektedir. Ancak çalışan çocukların yaş ortalaması okuyan çocuklar grubuna göre daha büyüktür (Tablo 1). Öğrenim görmekte olan grup kız ve erkek çocuklardan oluşmakta, sokakta çalışan çocuklar ise yalnızca erkek çocuklardan oluşmaktadır. Çocukların eğitim durumları incelendiğinde, Tablo 1'de görüldüğü gibi çalışan çocukların %52'si ya ilkokul mezunu ya da ilkokulu henüz bitirmeden okuldan ayrılmış olup halen herhangi bir okula devam etmemektedir. Diğerleri ise hem okula gitmekte, hem de işportacılık yapmaktadır.

Her iki gruptaki çocukların ÇDÖ'den aldıkları puan ortalamaları ile kesim puanının altında ve üstünde puan alanlar Tablo 2'de görülmektedir. Çalışan çocukların ortalama puanı, okuyan çocukların puanından anlamlı olarak daha yüksektir (p:0.0001). Çocuklar için depresyon Ölçeği'ne göre 19 puan veya üzerinde alan çocukların yüzdesi incelendiğinde, çalışan

Tablo 1. Araştırmaya alınan okuyan ve çalışan çocuklar gruplarının yaş, cinsiyet ve eğitim durumları

Özellikler	Okuyan Çocuklar Grubu (n=187)	Çalışan Çocuklar Grubu (n=144)
Yaş X ±Ss (yıl)	11.3 ±2.5	13.3 ± 2.6
Cinsiyet (Kız/Erkek)	77/110	-/144
Eğitim durumu		
2-3. Sınıf	21	8
4-5. Sınıf	127	26
6-7. Sınıf (Ortaokul)	39	35
İlkokul mezunu	-	26
İlkokuldan terk	-	49
Toplam	187	144

Tablo 2. Çalışan ve okuyan çocukların Çocuklar için Depresyon Ölçeği (ÇDÖ) puanları

Çocukların Özellikleri	ÇDÖ Puanı (X±Ss)	ÇDÖ puanı (n-%)		
		≥19 Puan	<19 Puan	Toplam (n)
Çalışan Çocuklar Grubu	14.5±6.8	32-22.2	112-77.8	144
Okuyan Çocuklar Grubu	11.7±6.1	26-13.9	161-86.1	187
Okuyan Çocuklar Grubu				
Kız	12.3±6.6	15-19.5	62-80.5	77
Erkek	11.3±5.7	11-10.0	99-90.0	110
Çalışan Çocuklar Grubu				
Okula Devam Eden	12.8±2.3	13-18.8	56-81.2	69
Okula Devam Etmeyen	13.9±2.7	19-25.3	56-74.7	75

çocuklar grubunda %22.2 çocukta, okuyan çocuklar grubunda ise %13.9 çocukta depresif belirtilerin olduğu saptanmıştır. Yüzdeler arasındaki bu fark istatistiksel olarak anlamlıdır (p:0.0458).

Çocukların ÇDÖ'den aldıkları puanın cinsiyet farkından etkilenip etkilenmediğini saptamak amacıyla okuyan çocuklar grubu kız ve erkek çocuklar olmak üzere iki alt grup halinde incelenmiştir (Tablo 2). Kız çocuklarda ÇDÖ ortalama puanı daha yüksektir. Puanı 19 veya üzerinde olanların yüzdesi de erkeklere göre (%10.0), kızlar arasında (%19.5) daha fazladır. Ancak bu farklar istatistiksel olarak anlamlı bulunmamıştır.

Sokakta çalışan çocukların %48'i aynı zamanda okula da devam etmektedir. Çalışan çocuklar grubu içinde okula devam eden ve etmeyenler arasında ÇDÖ'ye göre fark olup olmadığı araştırılmıştır. Tablo 2'de görüldüğü gibi okula devam edenlerin ÇDÖ puanı anlamlı olarak daha düşüktür (p:0.0190). Bununla beraber depresif belirtilerin görülme yüzdesi açısından okula devam edenlerle etmeyenler arasında farklılık saptanmamıştır.

TARTIŞMA

Çocuklarda depresyon tanısı koymak için bir çok kaynaktan bilgi almak gerektiği görüşü son yıllarda önemini yitirmiş ve erişkinlerde olduğu gibi çocuğun kendisi temel bilgi kaynağı olarak kabul edilmeye başlanmıştır (2). Bunun yanı sıra değerlendirme amacıyla ölçekler de kullanılabilir. Bu çalışmada ÇDÖ ile okuyan ve çalışan toplam 331 çocuk depresif belirtiler açısından incelenmiştir. Çalışan çocukların ÇDÖ puan ortalamasının okuyan gruptan daha yüksek olduğu ve depresyonlu çocukların da çalışan çocuklar grubunda daha fazla olduğu saptanmıştır. Çalışan çocuklarla yapılan bir çalışmada %90.4 çocuk, çoğunluk yaşlılarının yaptığı gibi olanak olsa sadece okumak istedik diyerek gerçek özlemlerini ifade etmektedirler

(11). Yapılan araştırmalarda ergenlik boyunca depresif belirtilerin giderek arttığını gösteren çalışmalar vardır (8,12,13). Ergenlerin daha çok olumsuz yaşam olayı yaşaması da depresyonla ilişkili olarak görülmektedir (4,7,13). Bu çalışmada, çalışan çocukların oluşturduğu grubun yaş ortalaması ergenlik döneminin başlangıcıdır. Bu durum, okuyan çocuklara göre daha fazla depresif bulgu saptanmasının nedenlerinden biri olarak gösterilebilir. Ek olarak, çalışan çocukların alt sosyoekonomik düzeyde yaşamaları, ekonomik güçlük içinde bulunmaları, çocukların çalışmaya başlayabildikleri yaştan itibaren çalıştırılmaları, ailenin çocuğa bakış açısının değişmesi, çocuğa ilişkin maddiyatçı değerlerin ortaya çıkması da olumsuz yaşam olaylarından biridir ve depresyonla ilintili görülmektedir.

Altı-oniki yaş çocuklarında depresif belirtilerin görülmesi açısından cinsiyet farkının saptanmadığı belirtilmektedir. Ancak ergenliğe geçişle birlikte depresif belirtilerdeki artışın kızlarda daha belirgin olduğu bilinmektedir (7). Çeşitli çalışmalarda da kız ergenlerin erkeklerden daha fazla sayıda ve daha ağır depresif belirtiler gösterdiği bildirilmiştir (14). Bu bilgiye uygun olarak bizim çalışmamızda da yaş ortalaması ergenlik yaşının altında olan okuyan çocuklar grubunda ÇDÖ'ne göre kız ve erkek çocuklar arasında istatistiksel olarak anlamlı fark saptanmamıştır.

Bazı çalışmalarda okul başarısızlığının depresif belirtileri arttırdığı bildirilmektedir (7-15). Bu çalışmada okul başarı durumu değerlendirilmemiştir. Ancak çalışan çocuklar grubunda, okula devam eden ve etmeyenler arasında ÇDÖ puanları karşılaştırılmıştır. Okula devam eden çocukların puanlarının daha düşük olduğu, ancak depresif bozukluk saptanması açısından fark olmadığı görülmektedir. Bu bulgu sokakta çalışan çocuklar için okula devam ediyor olmanın depresif bozukluk için risk faktörü değil koruyucu faktör olduğunu göstermektedir.

Sonuç olarak çocukluk depresyonu için özellikle sokakta çalışan çocukların risk grubu olarak izlenmesinin yararlı olacağı araştırma bulgularıyla desteklenmiştir. Bunun yanısıra bu grubun yaşadığı olumsuz

yaşam olaylarının da düzeltilmesi için girişimlerde bulunulması daha sağlıklı bir nesil yetiştirilmesi açısından önemlidir.

KAYNAKLAR

1. Öy B: Çocukluk depresyonu; Tarihçe, sınıflandırma ve tanı ölçütleri. Türk Psikiyatri Dergisi 1990; 1: 21-24.
2. Weller EB, Weller RA: Mood Disorders. In: Lewis M ed. Child and Adolescent Psychiatry, Williams and Wilkins, Baltimore, USA, 1991; 646-664.
3. Carver D, Coffey B. Psychopharmacology for childhood affective disorders. The 9th Annual U.S Psychiatric and Mental Health Congress Nov. 1996; 14-17.
4. Nilzon KR, Palmérus K. The influence of familial factors on anxiety and depression in childhood and early adolescence. Adolescence, 1997; 32: 935-943.
5. Kovacs M. The Emanuel Miller Memorial Lecture 1994. Depressive disorders in childhood: an impressionistic landscape. J Child Psychol Psychiatry, 1997; 38: 287-298
6. Şener Ş: Çocuklarda ve ergenlerde depresyon. Depresyon monografileri serisi 1994; 7: 313-326.
7. Öy B: Çocuk ve ergenlerde depresyon epidemiolojisi ve risk etkenleri. Çocukluk ve Gençlik Ruh Sağlığı dergisi 1995; 2: 40-45.
8. Öy B: Çocuklar için depresyon ölçeği: Geçerlilik ve güvenilirlik çalışması. Türk Psikiyatri Dergisi 1991; 2:132-136.
9. Kovacs M: Rating scale to assess depression in school aged children. Acta Paedopsychiatr 1981; 46: 305-315.
10. Kovacs M: The Children's Depression Inventory (CDI). Psychopharmacol Bulletin 1985; 21: 995-998.
11. Fişek AG. Çalışma yaşamı ve çocuk. Ulusal İşçi Sağlığı Kongresi, 4,7 Nisan 1988, Ankara, Türk Tabipler Birliği Yayını, Ankara, s: 258.
12. Kaplan S, Hong G, Weinhold L: Epidemiology of depressive symptomatology in Adolescents. J. Am. Acad Child Psychiatry 1984; 23: 91-98.
13. Garrison CZ, Jackson KL, Marsteller F ve ark. A longitudinal study of depressive symptomatology in young adolescents. J. Am. Acad Child Adolescent Psychiatry 1990; 29: 581-585.
14. Kandel DB, Davies MC. Epidemiology of depressive mood in adolescents. Arch Gen Psychiatr 1982; 39: 1205-1212.
15. Öy B. Sene kaybı olan öğrencilerde çocuklar için depresyon ölçeği uygulaması. Türk Psikiyatri Dergisi 1994; 5: 139, 142.